

3. Canestrini N. (2020). COVID-19 Italian emergency legislation and infection of the rule of law. *New Journal of European Criminal Law*, vol.11, № 2, pp. 116-122. P.116.
4. COVID: Lack of legal certainty is now endemic. URL: <https://www.scottishlegal.com/article/covid-lack-of-legal-certainty-is-now-endemic> (дата звернення: 28.08.2021).
5. Grogan J., Beqiraj J. (2021). Rule of law as a Perimeter of Legitimacy for COVID-19 Responses. *VerfBlog*, 2021, vol.17, № 4, pp.
6. Viktor V. Horodovenko, Larysa G. Udovyka, Hanna O. Dichko (2020). Ensuring respect for human rights and freedoms in the context of states' measures introduction to combat the COVID-19 pandemic: european experience. *Wiadomości Lekarskie*, VOLUME LXXIII, ISSUE 12 PART 2, DECEMBER 2020, P. 2773-2779. URL: <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2020/WLek202012212.pdf>

УДК 340

Дракохруст Т. В.

*докторка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри міжнародного права
та міграційної політики
Західноукраїнського національного
університету*

ДЕПОРТАЦІЯ ЧИ ЕВАКУАЦІЯ : НАСЛІДКИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ ДО УКРАЇНИ

Після повномасштабного російського вторгнення, згідно з даними ООН, Україну залишили понад 5,2 млн осіб. Куди їдуть українці та чи слід усіх з них називати біженцями? Адже більшість українців у ЄС вирішила не ставати біженцями, а отримати тимчасовий захист, який дає право на роботу, соціальні виплати і свободу пересування [1].

І дійсно, за інформацією ООН, зараз за межами нашої країни перебуває 7,8 мільйона громадян України. У росії — 2 852 395 осіб. Серед Європейських країни у лідерах за цим показником Польща (майже 1,5 млн). Далі йдуть Німеччина (1 019 789), Чехія (458 679), Італія (171 546), Іспанія (151 786), Туреччина (145 000), Болгарія (144 018), Великобританія (141 500), Франція (118 994) та Словаччина (100 041) [2].

Примусове вивезення громадян України з окупованих територій у російських засобах масової інформації продовжують називати евакуацією. Проте евакуація, згідно з аналізом частини 2 статті 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, - це загальне або часткове переміщення населення з певної території, необхідне для забезпечення його безпеки або внаслідок з імперативних військових причин. Евакуація є лише одним із способів захисту цивільного населення, який може бути застосований лише у двох чітко визначених випадках:

1. це необхідно для забезпечення безпеки цивільного населення;
2. або з імперативних військових причин.

Хоча примусове переміщення осіб з гуманітарних міркувань може бути виправданим у певних ситуаціях, виправдання для такого переміщення недостатньо, якщо гуманітарна криза, яка призвела до переміщення осіб, сама по собі є результатом протиправних дій порушника.

Крім того, евакуація не може бути вимушеним процесом, це має бути абсолютно вільний вибір особи. Евакуацію не можна використовувати як стратегію ведення війни, зокрема для досягнення військової переваги, а цивільні особи, які відмовляються евакуюватися, зберігають свій захищений статус і не можуть піддаватися будь-яким обмеженням і прямим нападам [3].

Евакуацію слід відрізнити від депортації та примусового переміщення населення, тобто примусове переміщення осіб, які підлягають виселенню чи іншим примусовим діям, із території, на якій вони законно перебувають, без підстав, передбачених міжнародним правом.

Хоча Російська Федерація стверджує, що українці виїжджають на її територію добровільно, що Росія рятує їх, евакуювавши в безпечні місця, українські громадяни зазнають психологічного примусу, обману, обмеження доступу до повної інформації чи інших злочинних дій, змушених обрати шлях до іншої окупованої території або до Росії.

Дії Російської Федерації не відповідають вимогам евакуації як за підставою таких дій, так і за організацією процесу, а свідомо підміна понять евакуація та депортація містить ознаки замаху з боку Російської Федерації зняти з себе відповідальність за примусову депортацію українського населення. Пряма заборона, незалежно від мотивів, проводити примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні, встановлена статтею 49 Женевської конвенції про захист жертв війни від 1949 року та статтею 85 Додаткового протоколу 1 до Женевських конвенцій.

Єдиним винятком є евакуація, яка може проводитися лише за наявності однієї з двох підстав, передбачених статтею 49, і не може передбачати переміщення осіб, що перебувають під захистом, за межі окупованої території, за винятком випадків, коли цього неможливо уникнути з матеріальних причин. Особи, яких було евакуйовано в такий спосіб, повинні бути відправлені додому відразу після припинення воєнних дій на цій території, і право таких осіб покинути територію, якщо виїзд не суперечить національним інтересам держави, не може бути обмежене [3].

Отже, дії РФ порушують цілу низку норм міжнародного гуманітарного права щодо добровільності евакуації і напрямків такої евакуації.

Розміщення примусово переміщених громадян України у віддалених частинах РФ також суперечить одному з основних принципів евакуації: евакуація є тимчасовою. Коли імперативні причини воєнного характеру припиняються, переміщеним особам заборонено перешкоджати повертатися додому, а окупаційна держава, яка депортувала цивільне населення на власну територію, не може обмежувати право особи покинути її в будь-який час.

У діях РФ також є ознаки депортації та примусового переміщення, що кваліфікується як міжнародний злочин за статтею 8(2)(a)(vii), або 8(2)(b) (viii) Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

У разі наявності елемента широкомасштабного та систематичного нападу на цивільних осіб, депортація та примусове переміщення може кваліфікуватись як злочин проти людяності за статтею 7(d) Римського статуту [4].

Таким чином, ми вбачаємо такі елементи злочину як збройні сили росії нівелюють права цивільних осіб, а вони підпадають під захист міжнародного гуманітарного права; росія чітко усвідомлює вчинення своїх дій щодо примусового переміщення цивільних осіб з окупації і останній елемент – що ці всі дії вчиняються в умовах міжнародного збройного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Поїхати, щоб повернутися: чому українці за кордоном уникають статусу біженця. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/28/7138538/> (дата звернення 04.04.2023)
2. Міграція та депортація... У росії це майже тотожні поняття. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/11/23/migracziya-ta-deportacziya-u-rosiyi-cze-majzhe-totozhni-ponyattya/> (дата звернення 04.04.2023)
3. Аналітичний звіт «Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь». URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf (дата звернення 04.04.2023)
4. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949, Commentary of 1958.
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: [https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute\(r\).pdf](https://www.un.org/ru/law/icc/rome_statute(r).pdf) (дата звернення 04.04.2023)